

A klasszikus-romantikus egyházzeneről

Vannak életünknek olyan alapvető, a dolgok lényegével összhangban lévő elemei, melyek többé-kevésbé időtlenné, mindig nélkülözhetlenné váltak — mint mondjuk a kenyér és a bor. És vannak olyan nagy tudással, tehetséggel és tapasztalattal kifejlesztett „zseniális” alkotások, melyek egy más fajta időtlenségbe költözve állnak mindig készen arra, hogy gazdagítsák azok életét, akik élni tudnak vele.

Az egyházzenei örökségnek is megvannak a maga „nemesen egyszerű”, egyetemes jelentőségű, az istentisztelethez elsődlegesen hozzátartozó részei, melyek értékben nem csekélyebbek, mint azok a remekművek, melyeket az istentisztelet a századok folyamán a legnagyobb zenei lángelméknek sugallt. A „komplikált” remekművek is egyházzenei örökségünk részei, de a liturgiába való beilleszkedésük más korokban már nem zavartalan. A XVIII–XIX. század egyházzenejét saját korának liturgiai és zenetörténeti viszonyai teszik érthetővé. Örök és egyetemes értékek ezek, de nem abban az értelemben, ahogy a liturgikus zene alaprétegei azok. Talán azt mondhatnánk, hogy a magas zenekultúra örök és egyetemes értékei, s mint ilyenek mindig jelen lesznek a hangversenytermekben, hanglemezeken, esetleg a templomi áhítatokon is. A legtöbb műről (elsősorban a kor reprezentatív műfajáról, a zenekaros vagy orgonás miséről) azonban elmondható, hogy szoros értelemben vett egyházzenei használatuk problematikus.

Csak néhányat a mai nehézségekből! A mai katolikus istentiszteletben már terjedelmükkel is nehezen találnak helyet. (Az evangélikus istentiszteletbe helyel-közzel még „beleférnek”, a református istentiszteletben nyilván nincs helyük.) Mintegy le kell állnia kedvükért a liturgiának, s azután, ha már a kódán is túl vagyunk, folytatódhat az istentisztelet. Jellegük, hangulatuk szerint is nehezen illeszkednek a liturgia drámai folyamatába: a melodika, harmóniavilág, tematikus kidolgozottság, szimfonikus formalkötés a világi zene jellegzetességeit tükrözi. Az istentiszteletet zárt zenei tételek, betétek lánccolatává teszik. Keletkezésük korában az egyházzenei élet, annak személyi és anyagi feltételei sokkal inkább garantálták az előadás megfelelő körülményeit és minőségét, mint a mai viszonyok. Templomi karnagyaink vágyódnak arra, hogy elvezényelhessék a Mozart- vagy Beethoven-miséket, netán Mozart Requiemjét, s akkor érzik, hogy nem éltek hiába, ha e vágy betelje-

sedik, mégis a művekhez méltó előadás a legtöbb helyen nem biztosítható.

A klasszikus-romantikus egyházzene megismerése a mai kórusokra olyan terhet ró, hogy legtöbb helyen csak a „proprium” elhanyagolásával kivitelezhető. Így szűkül le sok kórus működése az évi 5–6 alkalommal elénekelt klasszikus-romantikus ordináriumra, olyan művekre, melyek gyakorlatilag bármely vasárnap „előhívezhetőek”.

A XIX. század néhány nagy zeneszerzője, elsősorban Liszt érzékelt a korstílus és az „igazi” egyházi zene kívánalmainak disszonanciáját. Bruckner, Reger, Liszt egyházzenejében jól érezhető a reformtörekvések hatása. Még a XIX. századi reformtörekvések szellemében írt romantikus egyházi kórusmű is szinte szétfeszíti terjedelmével és formájával az istentisztelet kereteit, s a liturgia jellege teljesen deformálódhat, ha zenéje ezekből áll. Mégis, e művek az istentisztelet egy-egy pontján, betétként áhítatot keltenek, gazdagítják annak lelkiségét, nem törnek meg annak egyháziasságát, s nem haladják meg a kórus teljesítőképességét. Ha közben a proprium eléneklésével is törődnek, a kórus jellegéhez szabott, egyensúlyos egyházzenei alkat jöhet létre. Bizonyos, hogy átgondoltan alkalmazva a klasszikus repertoár is életben tartható a mai istentiszteleti keretben. Mivel azonban e művek ily módon elvesztik a saját korukra jellemző kontextust, a zenei életnek gondoskodnia kell arról is, hogy a maguk teljességében megőrződjenek. S erre háromféle mód kínálkozik. Az első a világi hangversenyterem, ahol ugyan elvész az istentiszteleti környezet, de sérületlen szépségükben élhetnek meg mint önmagukban is tökéletes artefactumok. A második az időről-időre megszervezett templomi hangverseny, ahol legalább a vallási környezet biztosítható, s talán megfelelő előadógárda és karmester is megszerezhető. A harmadik: egy-egy kivételes alkalommal a teljes Mozart- vagy Haydn-mise felidézése. S ezzel nem csak a Koronázási vagy a Nelson mise pusztá előadására gondolok, hanem a XVIII. századi rituális környezetnek, a tridenti missa cantatának vagy missa solemnisnek (ill. lutheri megfelelőjének) teljes pompájával való celebrálására. Nem lesz ez pusztá múzeum. Bár a keresztény liturgia bizonyos alapelvei elhomályosulnak benne, érvényességéhez és szépségéhez kétség nem fér, s rá fogunk jönni, hogy valami sajátos vallási értéket az is hordozott.